

Колядування та щедрування

Щороку у приготуванні та очікуванні Різдва, ностальгічно згадуються традиції, пов'язані з цим святом, і в пам'яті виринають святкування у минулому, де кожен мріє якнайкраще і найвеличніше провести час у рідному оточенні.

Колядування та щедрування завжди були важливими компонентами Різдва. Тоді, коли Святвечору, Різду, Щедрому вечору, Новому Року, Йордану надавалося виняткової шанобливості, то колядування та щедрування проходили радісніше, жартівливіше та веселіше. І хоча колядування і щедрування у сучасну пору втратили багато чару і таємничості, якими вони були наділені у своєму зародку, варто пригадати, для чого вони були створені і яку переважливу роль для нашого народу відігравали протягом століть.

Стародавні українські колядки та щедрівки, як і більшість традицій Різдвяних свят, походять із дохристиянських часів і вважаються найстарішими зразками народної поетично-пісенної творчості. Осілий аграрний спосіб життя українського народу в дохристиянський період вплинув на формування релігійного світогляду, вірувань, суспільної структури та оформлення традицій. Первісне суспільство обожнювало такі потужні явища природи як сонце, місяць, дощ, вітер. Воно було вдячне їм за все, але й боялося нерегулярних природних змін, які могли спричинити нещастя. Щоб прихилити силу цих явищ на свою користь, зберегти регулярний цикл природи, людина ство-

рила ритуали, які виконувала в певні пори року і присвячувала соблигим подіям. Цими ритуалами вона висловлювала вдячність силам природи, вихваляла їхню могутність і просила ласк. Час зимового сонцестояння саме і був такою порою. Із приходом християнства в Україну, багато дохристиянських звичаїв і ритуалів з'єдналися із Різдвяними святами, включно із колядуванням і щедруванням.

Зміст колядок і щедрівок - багатогранний. В основному, стародавні колядки звеличували сили природи, прославляли господарів-землевласників зі всіма членами їхніх родин, їхні позитивні риси характеру, успіхи і збагачення в результаті відданої праці, оспівували майбутність, віщували добро долю тощо. Згодом до них ще додано історичну тематику - княжі часи. Упродовж століть вони зазнали наверхствування, змістового збагачення, а з приходом християнства деякі поганські колядки були пристосовані до християнської тематики, а також створені нові, на підставі біблійних описів, які прославляли народження Христа-Спасителя, Божу Матір, святого Петра, додаючи апокрифічні елементи. Згодом були створені і новітні коляди та щедрівки - на національну та політичну тематику.

У давнину народ вірив у "силу слова", вважаючи, що ритмічне повторювання словесних заклинань, благань, чарувань, мають силу здійснити те, чого бажається. Саме це і було завданням колядників, які, мандруючи від хати до хати, бажаючи добробуту, щастя, геройських подвигів,

принесли слухачам надію на те, що все сказане, чи заспіване, може здійснитися. Тому в давнину, після Святої вечері чи Щедрого вечора, ніхто не йшов спати, всі нетерпляче чекали колядників, щоб почути надзвичайні побажання, може, і нереальні, надто мрійливі, але приємні, бо вони підсилювали надію на можливість здійснення чогось кращого, небувало, гіднішого. До колядників ставилися з великою пошаною, бо сприймали їх не як близьких знайомих, а як емісарів з потойбічного світу, які приносять людям добру новину, приворожують добробут, щасливу майбутність. Тому в давнину колядники надівали чудернацький одяг, обличчя закривали масками, щоб ніхто їх не впізнав, а вважав справжніми віщунами добра і благодаті.

У сучасних обставинах нашого життя колядування та щедрування не має вже тієї колишньої магічності. Ми завжди поспішаємо, не маємо часу вглибитися в слова колядки чи щедрівки. Прихід колядників трактуємо як обтяження, а не як радісну новину. Колядування сьогодні є нічим іншим, як збором коштів хай і на добру ціль. А це позбавило колядування усього чару і глибокого розуміння традиції. Для прикладу того, як у давнину впливали колядки на того, кому їх співали, я наведу цитату із "Зачарованої Десни" Олександра Довженка - спогадів його дитинства.

"Пустить колядувати! Співайте! Кому? Сашкові!

"Молодець Сашко та по торгу ходив, Святий Вечір... - заспівало аж чо-

тири дівки, і вже хто їх знає, чи то від морозу, чи такі дівчата і слова колядки у зимовий вечір, тільки спів лунає так дзвінко і гучно і світ став одразу тактикий урочистий, що в мене, мало-го, аж дух захопило. Притулившись на лавці край вікна під рушниками, я весь перетворююсь на слух. І вони тоді довго і повільно, ніби линули в безмежну далечінь часу, на сімсот, може, літ, виспівують мені талан. І вслухаючись в чарівні слова, я починаю видіти: великий молодець, ходжу по торгу з конем... Потім співали другі і треті дівки. Чого тільки не чув я про себе. Там уже я збирав війська, аж землі важко, і вбивав ворота у чужі городи, і орав поле сизими орлами, і засівав поле дрібним жемчугом, і мостив мости все тисові, і постелав килими все шовкові, і сватав паняночку з-за Дунаєчку, королеву дочку і лісами їхав - ліси шуміли. Мостами їхав - мости дзвеніли. Городами їхав - люди стрічали, поздоровляли, - Святий Вечір..." Згадка молодого хлопця про таке особливе колядування залишається з ним на все життя. І хто знає, чи талан, який йому виспівали в цю магічну ніч, не вплинув на його життєвий шлях.

Колядування і щедрування - прекрасна традиція нашого народу. І добре, що ми дотримуємося її, хай і в набагато скромнішому виконанні та розумінні.

Любов Волинець

На світлинах: зразки зображень колядування і щедрування із колекції Музею і Бібліотеки у Стемфордї КТ

